

Třebusice

Žárové pohřebiště z doby římské
ve středních Čechách

Díl I. Archeologické prameny

Eduard Droberjar
Karla Motyková

Archeologický ústav AV ČR, Brno
Archeologický ústav SAV, Nitra

Třebusice

Žárové pohřebiště z doby římské ve středních Čechách

Díl I. Archeologické prameny

Eduard Droberjar – † Karla Motyková

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Archeologický ústav SAV, v. v. i.

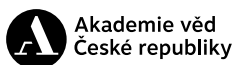
Brno–Nitra 2023

Kniha byla vydána s finanční podporou Akademie věd České republiky.

Kniha vznikla s Institucionální podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace

RVO: 68081758 – Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Vydání publikace bylo podpořeno Agentúrou na podporu výskumu a vývoja v rámci projektu „Elity doby římskej u stredoeurópskych Svébov“ na základě Smlouvy č. APVV-21-0257.

Autoři: Eduard Droberjar, † Karla Motyková

Recenzenti: prof. dr hab. Andrzej Michałowski
doc. PhDr. Jiří Militký, Ph.D., DSc.

© Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.; Archeologický ústav SAV, v. v. i.; autoři

ISBN 978-80-7524-074-3 (Archeologický ústav AV ČR, Brno) (print)

ISBN 978-80-7524-075-0 (Archeologický ústav AV ČR, Brno) (online ; pdf)

ISBN 978-80-8196-068-0 (Archeologický ústav SAV) (print)

ISBN 978-80-8196-069-7 (Archeologický ústav SAV) (online ; pdf)

DOI 10.47382/arub2023-06

ISSN 1804-1345

Obsah

Inhalt

Předmluva / Vorwort	7
1. Úvod / Einführung	9
1.1 Lokalizace / Lokalisierung	9
1.2 Historie archeologického výzkumu (1921–1963) / Geschichte der archäologischen Forschung (1921–1963)	10
1.3 Stav nálezového fondu, dokumentace, projekty / Stand des Fundfonds, Dokumentation, Projekte	14
1.4 Publikace o Třebusicích v domácí a zahraniční literatuře / Veröffentlichungen über Třebusice in der in- und ausländischen Literatur	15
2. Katalog hrobů / Katalog der Gräber	23
3. Konkordance hrobů / Grabkonkordanz	177
4. Katalog nálezů mimo hroby / Fundkatalog außerhalb der Gräber	183
4.1 Germánská keramika / Germanische Keramik	183
4.2 Terra sigillata / Terra Sigillata	206
4.3 Bronzové nádoby / Bronzegefäße	207
4.4 Skleněné nádoby / Glasgefäße	210
4.5 Picí rohy / Trinkhörner	211
4.6 Spony / Fibeln	211
4.7 Pásové zápony / Gürtelschließen	215
4.8 Přezky / Gürtelschnallen	215
4.9 Nákončí opasků / Riemenzungen	216
4.10 Kování opasků / Gürtelbeschläge	217
4.11 Jehlice / Nadeln	218
4.12 Prsten / Fingerring	220
4.13 Nákrčníky / Halsringe	220
4.14 Závěsky / Anhänger	220
4.15 Skleněné korálky / Glasperle	220
4.16 Záponka / Schließhaken	220
4.17 Hřebeny / Kämme	220
4.18 Pinzety / Pinzetten	222
4.19 Meče a kování pochev / Schwerter und Schwertscheidenbeschläge	222
4.20 Kování balteů (?) / Balteusbeschläge (?)	222
4.21 Hroty kopí, oštěpů a šípů / Lanzen spitzen, Speerspitzen und Pfeilspitzen	223
4.22 Sekera / Axt	223
4.23 Štítové puklice / Schildbuckeln	223
4.24 Držadla štítů / Schildfesseln	224
4.25 Okrajová kování štítů / Schildrandbeschläge	224

4.26	Nýty ze štítu / Schildnieten	224
4.27	Pancíř kroužkový / Ringpanzer	224
4.28	Ostruhy / Sporen	224
4.29	Nože / Messer	224
4.30	Břítvy / Rasiermesser	226
4.31	Nůžky / Scheren	226
4.32	Rydla a hroty / Stichel und Spitzen	227
4.33	Jehly / Nähnadeln	227
4.34	Křesací souprava / Feuerzeuggarnitur	227
4.35	Křesací kameny / Feuerschlagsteine	227
4.36	Rybářský háček / Angelhaken	227
4.37	Přesleny / Spinnwirteln	227
4.38	Kamenné brousky / Schleifsteine	228
4.39	Trojnožka / Dreifuß	228
4.40	Klíče a kování dřevěných skříněk / Schlüssel und Kästenbeschläge	228
4.41	Ostatní nástroje / Andere Werkzeuge	229
4.42	Svorky / Klammern	229
4.43	Nýty a hřebý / Niete und Nägel	229
4.44	Různé neurčitelné artefakty a fragmenty / Verschiedene unbestimmte Artefakte und Fragmente	229
4.44.1	Stříbrné artefakty / Silbergegenstände	229
4.44.2	Bronzové artefakty / Bronzegegenstände	230
4.44.3	Železné artefakty / Eisengegenstände	231
4.45	Slitky / Schmelzstücke	234
4.46	Pryskyřice / Harze	234
4.47	Hrací kámen / Spielstein	235
4.48	Zdobený kámen / Verzierter Stein	235
4.49	Pravěké nálezy / Vorgeschichtliche Funde	235
4.50	Středověké a novověké nálezy / Mittelalterliche und neuzeitliche Funde	235
4.51	Nálezy ve Vlastivědném muzeu ve Slaném / Funde im Heimatmuseum in Slaný	235
4.52	Nález v Muzeu hlavního města Prahy / Fund im Museum der Hauptstadt Prag	236
4.53	Nález ve Sládečkově vlastivědném muzeu v Kladně / Fund im Sládeček Heimatmuseum in Kladno	236
4.54	Nálezy v Peabody Museum of Archaeology and Ethnology at Harvard University, Cambridge (Massachusetts), USA (výzkum V. J. Fewkes, 1929) / Funde im Peabody Museum of Archaeology and Ethnology at Harvard University, Cambridge (Massachusetts), USA (Forschung V. J. Fewkes, 1929)	236
4.55	Nálezy v University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia (Pennsylvania), USA (výzkum V. J. Fewkes, 1929) / Funde im University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia (Pennsylvania), USA (Forschung V. J. Fewkes, 1929)	236
4.56	Soukromá sbírka paní M. Tiché z Liberce / Privatsammlung von Frau M. Tichá	236
5.	K významu pohřebiště v Třebusicích v rámci labskogermánského okruhu / Zur Bedeutung des Gräberfeldes von Třebusice im elbgermanischen Kulturkreis	237
	Zusammenfassung und Beschriftungen der Abbildungen und Tafeln	241
	Summary and captions	255
	Seznam pramenů a literatury / Literatur	269
	Tabulky / Tafeln	279

Předmluva

Vorwort

Tato kniha, vycházející v monografické řadě Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno, splácí jeden z dluhů české archeologie a několik desetiletí od ukončení výzkumů se díky ní dostává badatelské obci do rukou první svazek publikace o významném germánském pohřebišti z doby římské v Třebusicích. Výzkum největšího pohřebiště ze starší doby římské na území České republiky a jedné z největších nekropolí polabských Germánů vůbec započal již v roce 1921 a s delšími či kratšími přestávkami probíhal až do roku 1963. Uskutečnil se tedy v rámci tří státních útvarů (Československá republika, protektorát Böhmen und Mähren a Československá, resp. Československá socialistická republika). Historie třebusického výzkumu se také v jistém slova smyslu prolíná s historií Státního archeologického ústavu, později Archeologického ústavu ČSAV v Praze, jehož mnozí pracovníci lokalitu zkoumali.

První svazek třebusické monografie vychází v češtině a obsahuje komplexní soupis archeologických pramenů, tj. hrobových celků, a artefaktů nalezených mimo hroby. Součástí publikace je rovněž kresebná a fotografická dokumentace nálezů a částečně i terénních situací. Více informací o terénních jevech, včetně jejich dokumentace, a zejména pak celkové vyhodnocení pohřebiště bude obsaženo ve druhém svazku. V úvodní kapitole je nastíněna historie zkoumání pohřebiště v Třebusicích, stav nálezového fondu a jeho osudy a přehled nejdůležitější literatury a publikovaných pramenů k lokalitě. Následuje stručná kapitola o významu pohřebiště v Třebusicích v rámci latskogermánského okruhu. Druhý připravovaný svazek, který vyjde v německém jazyce v závěru roku 2024, bude věnován archeologické analýze pohřebiště v širším kontextu starší doby římské v Čechách a ve středoevropském barbariku.

Práce na finální verzi této publikace byla započata v Národním muzeu v Praze a dokončena v Archeologickém ústavu SAV v Nitře v rámci projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja „Elity doby římskej u stredoeurópskych Svébov“ (č. APVV-21-0257), 2022–2026 (hlavní řešitel: E. Droberjar). Předkládaná kniha by nemohla vzniknout bez spolupráce s autorkou posledních etap výzkumu a současně většiny nálezových zpráv a výzkumných podkladů. Karla Motyková se významným dílem zasloužila o záchranu celého fondu třebusického pohřebiště. Bohužel vlastního vydání se již nedožila, zemřela 24. 10. 2023.

Do rozsáhlých mnohaletých terénních výzkumů v Třebusicích a jejich důkladného zpracování se zapojil bezpočet osobností, zvláště pak Josef Antonín Jíra (1868–1930), Jaroslav Böhm (1901–1962) a především Antonín Knor (1908–1971) a Karla Motyková (1930–2023). Autoři dílčích

výkopů a záchranných akcí jsou uvedeni v následující kapitole, ovšem některá jména dalších spolupracovníků je již velmi obtížné dohledat.

Na převodu nálezů z Archeologického ústavu AV ČR, Praha do sbírek Národního muzea má hlavní zásluhu Milan Lička, tehdejší vedoucí oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea.

Připomeňme rovněž autorky kreseb z 60. a 70. let 20. století, kterých bylo více, a ne vždy lze jejich „rukopis“ rozpoznat. Největší soubor v Archeologickém ústavu ČSAV v Praze kreslila Věra Žižková. V letech 2002–2004 keramické, kovové a kostěné artefakty z Třebusic dokumentovaly Lenka Káchová, Andrea Waldhauserová a Magdalena Fábiková (všechny v té době v Národním muzeu). Fotografie nálezů jsou dílem Lenky Káchové, terénní záběry pocházejí z archivu Archeologického ústavu AV ČR, Praha. Autorkou tabulek hrobových celků je Lenka Káchová, tabulky nálezů mimo hroby vytvořila Radka Knápek (dříve Urbánková). A konečně elektronického zpracování plánu lokality se ujal Petr Šída. Všem jmenovaným náleží velký dík.

V neposlední řadě poděkování patří i všem milým kolegům, kteří byli jakkoli nápomocni zejména při konzultování nad nálezy a dalšími otázkami: Marcin Biborski (Kraków), Kristian Elschek (Nitra), Balázs Komoróczy (Brno), Renata Madyda-Legutko (Kraków), Karol Pieta (Nitra), Jan Rajtár (Nitra), Jaroslav Tejral (Brno), Vladimír Varsík (Trnava). Z nežijících badatelů vzpomínám na vzácnou spolupráci s Vladimírem Sakařem (1930–2004), Václavem Mouchou (1933–2014), Jaroslavem Fránou (1934–2016) a Titem Kolníkem (1932–2017), kteří měli přímý vliv na zpracovávání třebusického pohřebiště.

Vydání obou svazků rozsáhlé monografie o Třebusicích umožnila spolupráce dvou významných vědecko-výzkumných institucí, Archeologického ústavu Slovenské akademie vied (SAV) v Nitře a Archeologického ústavu Akademie věd České republiky (AV ČR) v Brně. Obě vždy byly a dodnes jsou předními výzkumnými pracovišti specializovanými též na archeologii doby římské v širším středoevropském kontextu, a také hrdými pokračovateli tradic bádání o této éře, jehož moderní základy zásadně spoluvytvářely výzkumy v Třebusicích. Za pečlivé editorské zpracování knihy a její vydání náleží poděkování zejména brněnskému Archeologickému ústavu AV ČR, jmenovitě vedoucí jeho edičního oddělení Martině Kudlíkové a řediteli Balázsi Komoróczymu.

Eduard Droberjar
listopad 2023

2. Katalog hrobů

Katalog der Gräber

Čísla v závorce za číslem hrobu jsou stará označení dle původního přírůstkového katalogu Archeologického ústavu ČSAV (dnes AV ČR) v Praze.

NZ: nálezová zpráva, M: materiál, P: povrch, V: výzdoba, NO: nálezové okolnosti (od roku 1923 uvedeno číslo sektoru, původně označeno jako pole). V.: výška, V. rek.: rekonstruovaná výška, V. zach.: zachovalá výška, Po. (po.): průměr okraje, Pd. (pd.): průměr dna, D.: délka, D. rek.: rekonstruovaná délka, D. zach.: zachovalá délka, Š. (š.): šířka. Přír. č.: přírůstkové číslo a inv. č.: inventární číslo. Pokud není uvedena instituce, jde vždy o sbírky Národního muzea. Ostatní nálezy jsou uloženy v Muzeu hlavního města Prahy: hrob č. 205; ve Vlastivědném muzeu ve Slaném: hroby č. 953–957 a ve Sládečkově vlastivědném muzeu v Kladně: hroby č. 958–960.

Hrob 1 (I/21), jámový hrob (?) (přír. č. 1/21), inv. č. 485001

NO: Značně porušený. V hloubce 30–50 cm byly v okruhu asi jednoho metru nalezeny spálené kosti, mezi kterými ležely dva předměty (1, 2).

Nálezy:

1. Hřeben: dva přepálené fragmenty kostěného hřebene (původně patrně trojvrstevný). V: kroužek s tečkou uprostřed. D. 1,8 cm; 1,7 cm. Váha celkem: 1,26 g. Inv. č. NM H1-485001. Tab. 1: 1/1–2.

2. Jehla: železná jehla blíže nepopsána. Ztracená.

Antropologie (ž-835): maurus až senilis; pravděpodobně muž
Datování: doba římská

Hrob 2 (II/21), urnový hrob (přír. č. 2/21), inv. č. 485281, 485002, 485003

NO: Značně porušený. V hloubce 38 cm se našly zbytky nádoby (1) a dva předměty (2, 3).

Nálezy:

1. Urna: 6 zlomků nezdobené výdutě z nádoby neurčitelného tvaru. M: středně zrnitý. P: hladký a slabě tuhovaný. Inv. č. NM H1-485281.

2. Picí roh: fragment žárem poškozeného bronzového koncového kování picího rohu. D. 2,4 cm. Váha: 19,32 g. Inv. č. NM H1-485002. Tab. 1: 2/2.

3. Vidlička: fragment římské železné vidličky se dvěma hroty a s kruhovým průřezem rukojeti, která přechází do zploštění. D. 6,8 cm. Váha: 6,49 g. Inv. č. NM H1-485003. Tab. 1: 2/3.

Antropologie: nepopsáno

Datování: starší doba římská

Hrob 3 (III/21), urnový hrob (přír. č. 3/21), inv. č. 485004

NO: Značně porušený. Pohromadě nalezeny zlomky nádoby (1), spálené kosti a dva železné předměty (2, 3).

Nálezy:

1. Urna: dva zlomky, blíže nepopsána. Ztracena.
2. Prsten: železný prsten. Ztracen.
3. Předmět: fragment neurčitelného železného předmětu (trubička z tenkého plechu). D. 2,3 cm; š. 2,0 cm. Váha: 2,98 g. Inv. č. NM H1-485004. Tab. 1: 3/2.

Antropologie (ž-836): adultus až maurus; pohlaví (?)

Datování: doba římská

Hrob 4 (IV/21), urnový hrob (přír. č. 4/21), inv. č. 485282, 485005

NO: Značně porušený. Rozdrcená nádoba (1) nalezena spolu s kovovými předměty (2, 3) a zlomky keramiky (4).

Nálezy:

1. Urna: 11 zlomků z nádoby neurčitelného tvaru (2× okraj, 6× nezdobená výdut, 3× dno). M: středně zrnitý. P: drsnější, oprýskaný. Na dvou zlomcích ode dna zbytky rzi po větším železném předmětu. Pd. 12 cm. Inv. č. NM H1-485282.

Tab. 1: 4/1–3.

2. Předmět 1: neurčitelný bronzový předmět (kování? nádoba?). Zlomky tenkého plechu a drť malých fragmentů, nejspíše části malé bronzové nádoby. Váha celkem: 3,34 g. Inv. č. NM H1-485005. Tab. 1: 4/4.

3. Předmět 2: neurčitelný železný předmět. Ztracen.

Antropologie: nepopsáno

Datování: starší doba římská

Hrob 5 (V/21), urnový hrob (přír. č. 5/21)

NO: Značně porušený. Při výzkumu zjištěna jen spodní část nádoby (1) a spálené kosti.

Nálezy:

1. Urna: neurčitelný tvar. Zlomky byly tak špatně zachované, že se rozpadly.

Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 76
ISSN 1804-1345

Třebusice
Žárové pohřebiště z doby římské ve středních Čechách
Díl I. Archeologické prameny

Eduard Droberjar – † Karla Motyková

Autoři: Eduard Droberjar, † Karla Motyková
Odpovědný redaktor: Balázs Komoróczy
Redakce: Martina Kudlíková, Markéta Kamenská
Technická redakce: Hedvika Břínková, Jakub Knobloch, Zuzana Kopáčková
Jazykové korektury: Kateřina Štěpančíková
Překlad a proofreading: Klára Matulová, Sean Mark Miller, Chicory s. r. o.
Obálka: Zdeňka Pavková
Sazba: Zdeňka Pavková
Tisk: Azu design s. r. o., Bayerova 806/40, 602 00 Brno
První vydání

Vydavatelé: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 363/19, 602 00 Brno, www.arub.cz
Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2, 949 21 Nitra, www.archeol.sav.sk

Brno–Nitra 2023

ISBN 978-80-7524-074-3 (Archeologický ústav AV ČR, Brno) (print)
ISBN 978-80-7524-075-0 (Archeologický ústav AV ČR, Brno) (online ; pdf)
ISBN 978-80-8196-068-0 (Archeologický ústav SAV) (print)
ISBN 978-80-8196-069-7 (Archeologický ústav SAV) (online ; pdf)

DOI 10.47382/arub2023-06

